

Publicerad: 31-10-2019

Johan Flink, utredare, tel. +358 (0)18 25 5 80

Ekonomisk översikt hösten 2019

I korthet

- Den korta finska konjunkturuppgången mattas nu av. Uppgången har drivits av industrin och tycks inte ha fått något stort genomslag på Åland, med sin servicebaserade ekonomi. Det är möjligt att vi framöver därför inte heller kommer att se en lika stor tillväxtnedgång på Åland som vi väntar oss på fastlandet.
- ÅSUBs prognos säger att tillväxten i både det privata näringslivet och i den offentliga sektorn är svagt positiv i år (2019), vilket resulterar i en tillväxtprognos för BNP på 0,9 procent.
- *Inflationen* beräknas hamna på 1,0 procent och *arbetslösheten* kring 3,4 procent. Den *privata konsumtionens tillväxt* ökar något i år och nästa år.
- De åländska kommunernas *samfundsskatter* för 2018 förväntas ha ökat med cirka 6,5 procent. I år beräknas summan av *klumpsumman* och *skattegottgörelsen* bli 253 miljoner euro (262 miljoner 2018) och sedan öka till 258 miljoner euro 2020.
- *Trendtillväxten för omsättningen i det privata näringslivet* beräknas sjunka i år (-0,3 procent) medan *lönesummans trendtillväxt* stiga med cirka 3,2 procent. Prispress och ofördelaktiga valutakurser tränger passagerarrederierna samtidigt som tankerverksamhetens internationella villkor ser tuffa ut. Goda passagerarsiffror och det oförändrade sjöfartsstödet utgör emellertid ljusglimtar för branschen. Omsättningen inom *transportbranschen* som helhet väntas vara så gott som oförändrad jämfört med förra året. Omsättningens trendtillväxt för *hotell- och restaurangbranschen* väntas bli 2,1 procent, vilket är lägre än tioårsmedelvärdet, men ändå bättre än den allmänna tillväxten i ekonomin. Inom *handelsbranschen* ser omsättningen ut att sjunka i år.
- Den internationellt inriktade *försäkringsverksamhetens* marknader har varit pressade, men under 2019 väntas premienivåerna stiga till något mer fördelaktiga nivåer. *Bankernas* sammanvägda rörelseresultat ser ut att kunna bli ungefär i nivå med fjolåret. Det osäkra börsläget och de sjunkande räntorna innebär dock en stor osäkerhet i bankernas resultatprognoser. Omsättningen inom branschen *företagstjänster* väntas minska för andra året i rad. *Personliga tjänster* utvecklas åt andra hållet, med en rejäl uppgång i tillväxten detta år. Detta samtidigt som branschens lönesumma minskar för första gången i våra tidsserier.
- Omsättningstillväxten för den åländska *livsmedelsindustrin* ser ut att bli svag, medan omsättningen i den *övriga industrin* ser ut att återhämta sig efter att ha minskat ifjol (2018).
- Byggbranschens omsättning ser ut att öka för andra året i rad. Preliminär statistik visar att mängden beviljade bygglov minskat, men att siffrorna för påbörjade byggnadsprojekt än så länge tycks hållas uppe.
- Efter fjolårets extrema torra väntas i år bättre skördar inom lantbruket. Den del av *primärnäringarna* som är momsbelagd, främst äppel- och fiskodling får en fortsatt god omsättningstillväxt.

Den globala ekonomin

Den globala tillväxten har gått in i en avmattningsfas. Utöver faktumet att flera viktiga ekonomier börjar nå slutet av konjunkturcykeln har handelskriget mellan USA och Kina ytterligare en dämpande effekt på den redan försvagade världsekonomin. Osäkerheten i världshandeln och dess inverkan på investeringsviljan påverkar tillverkningsindustrin runt om i världen negativt. Lågkonjunkturen tycks ha kopplat ett grepp om tillverkningsindustrin i eurozonens ekonomiska motor Tyskland. Rädslan framöver är att de negativa chockvågorna sprider sig ut i den övriga ekonomin och till allt fler länder. Hittills är dock arbetsmarknaderna och den inhemska efterfrågan intakt i både Finland och Eurozonen i stort.

Den oberäkneliga handelskonflikten mellan USA och Kina ökar den globala osäkerheten vilket minskar både investeringsvilja och handel. Den minskande världshandeln beror troligtvis inte i första hand direkt på denna handelskonflikt, men den fortsatta spänningen mellan världens två största ekonomier försvagar den globala handeln och tillväxten ytterligare.

Turerna kring Brexit fortsätter att utgöra en konstant källa till osäkerhet. I dagsläget är deadline för en hård Brexit satt till 31 januari 2020, men vad som kommer att hända är fortfarande oklart. Osäkerheten kring Brexit bedöms dämpa investeringarna i EU¹ och innebär ytterligare motvind för den tröggående europeiska ekonomin.

¹ Sveriges Riksbank (2019) Penningpolitisk rapport, s. 26.

Den avsvalnande världsekonomin håller nere efterfråga och pris på olja. Sedan våren har svaga ekonomiska indikatorer och ökad osäkerhet kring världshandeln lett till sjunkande priser och framtidsförväntningar.² Den geopolitiska osäkerheten i Mellanöstern fortsätter dock att lägga en riskpremie på oljepriset.³ *Priset på råolja* (Brent) förväntas ligga på ett medelvärde kring 64 USD per fat detta år för att sjunka marginellt nästa år (2020). Attackerna mot den saudiska oljeproduktionen i september tillför dock en förhöjd osäkerhet, då priserna kan stiga betydligt ifall situationen eskalerar.

Den amerikanska ekonomiska tillväxten ser ut att mattas av efter en lång period av uppgång. Tillverkningsindustrin ser allt negativare på framtiden och risken finns att detta sprider sig till tjänstesektorn. Den eskalerande handelsdispyten med Kina påverkar dessutom tillväxten genom en minskande investeringsvilja.

Arbetslösheten i USA ligger på historiskt låga nivåer (i september 3,5 procent). Hjälpt av den starka arbetsmarknaden är hushållens konsumtion stark och det amerikanska konsumentförtroendet har hållits kvar på en hög nivå.⁴

² US Energy Information Administration (2019) Short-Term Energy Outlook September 2019.

³ Sveriges Riksbank (2019) Penningpolitisk rapport, s. 9.

⁴ OECD (2019), OECD.Stat (databas), hämtad 12 september 2019.

Den amerikanska dollarn stärktes gentemot de flesta valutorna inklusive euron under de två första kvartalen i år (2019). Dollarns funktion som säkerhamn innebär att efterfrågan, och därmed värdet, ökar i takt med den ökade osäkerheten i världsekonomin.

Eurozonens tillväxtutsikter är pessimistiska. Den samlade bedömningen hos prognosinstituten är att BNP-tillväxten i år ligger kring 1,1 procent för att sedan ligga kvar på ungefär samma nivå under 2020.

Tillväxtförväntningarna inom euroområdet har försämrats de senaste månaderna i takt med att svag ekonomisk data publicerats. Det är i första hand en nedgång inom tillverkningsindustrin som pressat ner tillväxtförväntningarna. En avsvalnande världsekonomi och osäkerhet kring världshandeln minskar den globala efterfrågan på tillverkningsindustrin.

Särskilt oroande är faktumet att det är den tyska tillverkningsindustrin som leder denna negativa utveckling. Tyskland har under en lång tid fungerat som eurozonens ekonomiska motor och en nergång som sprider sig från tillverkningsindustrin brett i den tyska ekonomin skulle få betydande effekter runtomkring i Europa.

Tjänste- och byggnadssektorerna är mindre beroende av exportefterfrågan än tillverkningsindustrin. Den fortsatt starka inhemska arbetsmarknaden har därför än så länge kunnat upprätthålla efterfrågan i dessa branscher.

Trots vikande tillväxtsiffror är arbetsmarknaden i eurozonen fortsatt stark. Arbetslösheten låg i augusti på 7,4 procent, vilket är det lägsta nivån sedan 2008 då den låg på 7,3 procent.

Även sysselsättningen har fortsatt att öka under året. En möjlig förklaring till att arbetsmarknaden inte följt nedgången i BNP-tillväxt är att den minskande exportefterfrågan i första hand drabbar kapitalintensiva branscher, medan arbetsintensiva branscher kommer relativt lindrigt undan.⁵

Hushållens *förtroendeindikator* inom eurozonen har visat en neråtgående trend sedan slutet av 2017.⁶ Förtroendet ligger dock fortfarande över långtidsvärdet och stöds av en fortsatt stark arbetsmarknad.

Både den amerikanska (FED) och europeiska (ECB) centralbanken har redan börjat möta den kommande avmattningsfasen med stimulanser. Utöver konjunktursvackan motiverar även de låga inflationsnivåerna stimulanser, särskilt i Eurozonen. Förutsättningarna för genomförandet av stimulanser är dock klart fördelaktigare för FED än för ECB.

FED har under de tre senaste åren gradvis höjt styrräntan, vilket innebar att den i somras låg på 2,5 procent. Sedan dess har den sänkts 50 punkter, vilket väntas efterföljas av ytterligare 50 punkter innan utgången av 2020. ECB å sin sida är fortfarande kvar i sin historiskt expansiva räntepolitik, där referäntan⁷ legat på 0 eller 0,05 procent i hela fem och ett halvt år. Utrymmet för några räntesänkningar i FEDs kaliber finns därför inte. I september annonserade ECB ett nytt

⁵ ECB (2019) [ECB staff macroeconomic projections for the euro area - September 2019](#), s.12.

⁶ European Commission (2019) [Business and Consumer Surveys](#).

⁷ ECBs huvudsakliga verktyg för att genomdriva centralbankens penningpolitik.

stimulanspaket som innebar att inlåningsräntan sänktes med tio punkter till -0,5 procent och att banken återupptar sina köp av räntepapper (s.k. *quantitative-easing*).⁸

Tremånaders Euribor-räntan fortsätter att sjunka det kommande året. Den låg i september på minus 0,418 procent. Prognoserna ligger på nivåer kring minus 0,6 både på kort och medellång sikt. Några räntehöjningar finns inte på horisonten i och med konjunkturläget och lanserandet av ytterligare stimulansåtgärder från ECB i september.

ECBs långvariga svårigheter att ge ekonomin tillräcklig stimulans och hålla inflationen uppe har lett till att allt fler röster höjs för mer expansiv finanspolitik inom eurozonen. Utöver ECBs svårigheter framförs dagens ränteläge, där flera länder kan få betalt för att låna som ytterligare argument för en lösare finanspolitik.⁹

Avslutningsvis kan konstateras att *Kinas utsikter* har försämrats som en konsekvens av handelskonflikten med USA. Kina brottas dessutom med en sviktande inhemsk efterfrågan som riskerar att dämpa tillväxten ytterligare framöver. Expansiv finans- och penningpolitik väntas framöver för att driva upp tillväxten. Ytterligare minskningar av Yuanens värde ligger även på bordet, men väntas inte bli allt för stor med tanke på risken för kapitalflykt.

⁸ ECB (2019), [pressmeddelande Penningpolitiskt beslut 12 september 2019](#).

⁹ Exempelvis [The Economist, "Germany needs fiscal stimulus here's how to do it", 22 augusti 2019](#); [Dagens Industri, "Dags för en finanspolitisk renässans", 19 september 2019](#).

Finland

Finlands ekonomi börjar sakta in efter en kort tid av goda tillväxtsiffror. De orosmoln som observeras såväl globalt som i eurozonen kommer att dra med sig Finland. Finland är en liten öppen ekonomi och därmed starkt beroende av den världsekonomi som just nu präglas av osäkerhet och recessionsrisk. Att Finlands största avsättningsmarknad för exportvaror, Tyskland, ser ut att leda eurozonens nedgång är särskilt oroväckande. Ett visst hopp kan möjligtvis sättas till den inhemska efterfrågan i Finland, som gynnas av en stark arbetsmarknad och låga räntor, samt en något expansiv statsbudget.

Den finländska BNP-tillväxten är inne i en inbromsningsfas efter att under 2016–2017 legat kring tre procent. Fjolårets (2018) BNP uppgick till 1,7 procent.¹⁰ I år väntar sig *finansministeriet* att tillväxten hamnar kring 1,5 procent, för att sedan dämpas ytterligare till 1,0 procent år 2020.¹¹

Finland påverkas starkt av den europeiska situationen där vi ser en sjunkande framtidsstro inom tillverkningsindustrin. En minskad europeisk efterfrågan för den finländska tillverkningsindustrin börjar även påverka industrins framtidsstro i Finland.

¹⁰ Statistikcentralen, [Nationalräkenskaper](#).

¹¹ Finansministeriet (2019), [Ekonomisk översikt hösten 2019](#)

Den finska exportindustrin har hittills varit stark. Destinationen för de finska exportvarorna är huvudsakligen eurozonen och framförallt Tyskland. De minskande investeringarna och den europeiska industrins kräftgång innebär därför betydande utmaningar för den finska industrin framöver. Prognosinstituten väntar sig en markant minskning i exporten nästa år.

Konjunkturindikatorn för produktionen följde under 2018 en sjunkande trend. Vid årsskiftet 2018/2019 sjönk trendindex under tioårsmedelvärdet. Under januari–juli 2019 har dock trenden vänt och indikatorn visar allt positivare värden. Med tanke på de orosmoln som hopat sig sedan juli väntar vi oss inte att uppåtgången blir långvarig.¹²

Inflationen väntas i år hamna kring 1,0 procent för att därefter stiga marginellt till 1,1 år 2020. Inflationen har främst drivits uppåt av boende, mat, alkohol och tobak¹³, där de två sistnämnda har fått höjda skatter under året.

Arbetsmarknaden har utvecklats starkt under de två senaste åren. Arbetslösheten har sjunkit stadigt och låg i augusti på 6,8 procent, vilket bara är 0,4 procentenheter ifrån lägstanivån före finanskrisen.¹⁴ De flesta bedömare väntar sig även att arbetslösheten sjunker ytterligare någon tiondels procentenhet under 2020.

Även antalet sysselsatta har haft en positiv utveckling. Näringslivets forskningsinstitut (ETLA) uppskattar att antalet sysselsatta ökar med 21 000

personer under 2019, samtidigt väntas sysselsättningsgraden öka från 71,7 procent ifjol (2018) till 72,4 procent i år.¹⁵

Framöver väntas dock utvecklingen på arbetsmarknaden stagnera. *De relativa arbetslöshets- och sysselsättningstalen* väntas ligga kvar på samma nivåer, då tillväxten av *antalet sysselsatta* väntas vara obefintlig och arbetskraftens storlek oförändrad.

Under tillväxtfasen har *mismatch*-problem på arbetsmarknaden inneburit problem för de finländska företag som velat växa. Framöver kommer dessutom sysselsättningstillväxten hämmas av den nedåtgående konjunkturen. Invandringen är i dagsläget inte tillräcklig för att motverka den minskande befolkningen i arbetsför ålder.

Efter två år av stadig uppgång nådde *hushållens förtroende för ekonomin* i slutet av 2017 den högsta noteringen på mer än 20 år och näst högst i EU. Sedan dess har förtroendeindikatorn rasat och ligger nu strax över EU-genomsnittet.¹⁶ Särskilt förväntningarna på den finska ekonomin i stort är lågt bland hushållen.¹⁷

Den förbättrade sysselsättningen syns även i en ökande lönesumma. Under 2018 steg lönesumman med nästan fem procent, och under de två första kvartalen i år har tillväxten legat på drygt fyra procent på årsbasis.¹⁸ Den stagnerande sysselsättningen innebär att höjningar av lönenivån ensam

¹² Statistikcentralen, [Konjunkturindikator för produktionen](#)

¹³ ETLA (2019) [Suhdanne 2019:2](#)

¹⁴ SEB (2019) [Nordic Outlook September 2019](#)

¹⁵ ETLA (2019) [Suhdanne 2019:2](#)

¹⁶ EUROSTAT (2019) databas.

¹⁷ Statistikcentralen, konsumenternas förtroende.

¹⁸ Statistikcentralen, Lönesummaindex

kommer att öka de finska hushållens köpkraft framöver. Hushållens procentuella sparande väntas vara oförändrat.

I Finland väntas samma mönster som i Eurozonen i stort, nämligen att den inhemska efterfrågan kommer att stå för BNP-tillväxten.

Nästa år kommer den privata konsumtionen få en viss skjuts av att den minskade semesterpenningen för offentligt anställda avslutas och skattelättnader för låginkomststagare införs. Höjda punktskatter på konsumtionsvaror kommer dock att delvis motverka detta.

Den sjunkande tillväxten tillsammans med den finska regeringens ökade utgifter gör att den finländska statens skuld som andel av BNP återigen ökar och riskerar att återigen nå 60 procent under 2020. I budgetpropositionen för 2020 finns nya lån på två miljarder euro med. Det internationella ränteläget innebär dock att den finska staten lånar till minusränta, och därmed får betalt för de nyupptagna lånen.¹⁹

Sverige

Även Sveriges ekonomi har gått in i en avmattningsfas. Sedan sommaren har allt fler negativa siffror radats upp. Under det andra kvartalet steg BNP med 1,0 procent jämfört med andra kvartalet 2018. Som jämförelse var tillväxten på årsbasis 1,7 procent under första kvartalet och 2,9 procent för ett år sedan.²⁰

¹⁹ YLE nyhetsartikel ["Suomi teki ennätysten valtiolainojen halpuudessa – Velka kasvaa, mutta korkoihin oppoaa saman verran kuin 28 vuotta sitten"](#), 18 september 2019.

²⁰ SCB, nationalräkenskaper. Samtliga förändringar på årsnivå samt

Tillverkningsindustrins svårigheter tycks även ha nått Sverige. Konfidensindikatorn för tillverkningsindustrin hade i augusti sjunkit fyra månader i rad och nådde då sin lägsta nivå sen 2013. Indikatorn sjönk samtidigt under det historiska medelvärdet.²¹ Den svaga världshandeln och den europeiska inbromsningen är negativ för den exportberoende tillverkningsindustrin, och väntas tära alltmer på de hittills välfyllda exportorderböckerna. Den svaga kronan utgör en viss lättnad för den svenska exportsektorns konkurrenskraft.

De svenska hushållens förtroendet för landets ekonomi har sjunkit stadigt under året. Utöver detta ser vi även en ökning av rädslan för att bli arbetslös. Tillsammans med kvarliggande effekter av bostadsprisnedgången 2017 håller denna osäkerheten inför framtiden tillbaka hushållens konsumtion.²² Under årets första halva ökade hushållskonsumtionen endast med 0,6 procent, vilket är en tydlig inbromsning.²³

Även den svenska arbetsmarknaden börjar uppvisa avmattningstecken och ser ut att lägga en synnerligen stark period bakom sig. Antalet sysselsatta har ökat stadigt och nästan undantagslöst under hela decenniet sedan finanskrisen, men hade i juli inte visat någon ökning tre månader i rad. Arbetslösheten²⁴ låg i augusti på 7,1 procent, vilket är en ökning med 1,0

kalenderkorrigerade och säsongsrensade.

²¹ SCB (2019) [SCB-Indikatorer augusti 2019](#).

²² Nordea (2019) [Economic Outlook](#).

²³ SCB (2019) [SCB-Indikatorer augusti 2019](#).

²⁴ [Insamlingsproblem för SCB leder till att årets arbetslöshetstal är något överskattat](#).

procentenheter jämfört med augusti 2018.²⁵ Minskad jobbtillväxt innebär att arbetslöshetsgraden efter flera år av minskning nu sakta börjat klättra uppåt.²⁶

Osäkerheten i den globala ekonomin försvagar små valutor då investerare söker trygga valutor, i synnerhet den amerikanska dollarn. I normala fall skulle den svenska högkonjunkturen kunnat motverka denna effekt, men den svenska riksbankens expansiva penningpolitik har pressat ner värdet under hela högkonjunkturen denna konjunkturcykel. Kronans växelkurs i förhållande till euron var i september i år (2019) 10,70 för en euro, och har i tre års tid legat under sitt långtidsmedelvärde²⁷ gentemot euron (9,31).

Storbankerna SEB och Nordea spådde båda i sina septemberprognoser att en euro skulle motsvara 11,00 kronor vid årets slut. Sen dess har dock Riksbanken överraskat marknaden genom att stå fast vid en planerad räntehöjning inom det närmsta halvåret. Beskedet har redan lett till en förstärkning av kronan och det är troligt att den vid årets slut ligger något under 11-kronorsgränsen. Det återstår dock att se huruvida Riksbanken genomför höjningen och huruvida de lyckas övertyga marknaden om att de kommer att genomföra den.

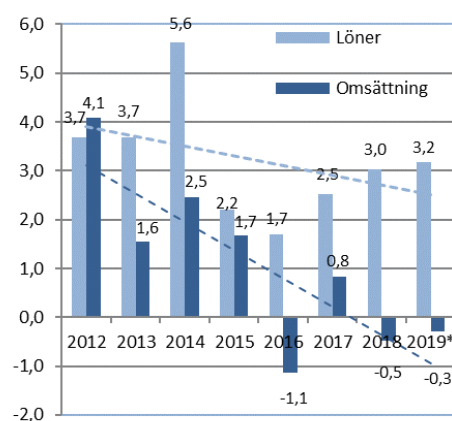
Riksbanken förutspår en gradvis förstärkning av kronan framöver. Den rätt omfattande importen från Sverige till Åland skulle då å andra sidan fördyras, men nettoeffekten av en starkare krona i förhållande till euron

skulle vara positiv. Med detta sagt så har Riksbanken fått se sina förväntningar på en starkare krona komma på skam de två senaste åren.

Åland

Enligt ÅSUB:s registeruppgifter har den årliga tillväxten av värdet på den samlade *omsättningen i det privata näringslivet* trendmässigt sjunkit sedan 2012 (Se Figur 1 nedan).

Figur 1. Omsättningens och lönesummans tillväxt i det åländska näringslivet, (procent), 2012–2019

Omsättningens trendtillväxt²⁸ var positiva 4,1 procent under 2012 för att sedan sjunka till en minskning av den samlade produktionen motsvarande -1,1 procent 2016, allt räknat i nominella värden. Den svaga utvecklingen 2016 berodde framför allt på en nedgång inom den dominerande transportsektorn, samt byggbranschen.

Om årets prognos om -0,3 procent utfaller skulle tillväxttrenden vara negativ för tre av de fyra senaste åren. Enligt den analysen får vi – som

²⁵ SCB (2019) [SCB-Indikatorer september 2019](#).

²⁶ SEB (2019) [Nordic Outlook September 2019](#)

²⁷ Långtidsmedelvärde 2000–2018.

²⁸ I rapporten åsyftas trendkomponenten i säsongsbehandlade tidsserier då de registerbaserade omsättnings- och löneuppgifternas tillväxt nämns.

framgår den mörkare, streckade linjen i *Figur 1* en neråtlutande trendlinje.

Även den årliga tillväxttenden för den totala lönesumman uppvisar en nedåtgående trend, men uppvisar till skillnad från omsättningen en god tillväxt de senaste åren.²⁹ Lönesummans tillväxttrend i det privata näringslivet låg något över genomsnittet 2009–2018 under fjolåret; 3,0 procent, för att sedan enligt prognosen ligga på 3,2 procent innevarande år.

positivare under året än vad arbetsgivarna förväntade sig i årets konjunkturenkät. Förutom lönesummans stabila tillväxt ser dessutom arbetslösheten ut att sjunka något. En parallell kan här göras till den aktuella utvecklingen på fastlandet och i eurozonen i stort, där arbetsmarknaderna än så länge ser stabila ut samtidigt som tillväxten börjar tryta. Samtidigt som arbetsmarknaden tycks överträffa vårens förväntningar pekar

Tabell 1. Nyckeltal för den åländska ekonomin 2015–2019

	2015	2016	2017*	2018*	2019**
BNP till marknadspris (volymförändring, %)	3,1	0,0	0,7	-1,0	0,9
Befolkningsförändring (antal personer)	67	231	275	300	160–190
Flyttningsnetto	74	234	234	291	140–170
Relativt arbetslöshetstal (%)	3,8	3,7	3,6	3,5	3,4
Konsumentpriser, årlig förändring (%)	0,1	0,6	1,7	1,3	1,0
Kort ränta (Euribor 3 månader, %)	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4
Råolja (Brent, USD/fat)	52	44	54	64	63
EUR/SEK	9,35	9,47	9,64	10,26	10,65

*) Preliminära siffror för BNP 2017 och flyttningsnettot 2018 **) Prognoser.

Källa: ÅSUB, egna beräkningar för BNP, ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser). Befolkningsregistercentralen, Finlands bank, *US Energy Information Administration*. ECB.

Svaren på ÅSUB:s konjunkturenkät riktad till de åländska företagen våren 2019 visade att det inom det privata näringslivet fanns en övervägande positiv syn på det kommande året. Företagen väntade sig både ökad lönsamhet och ökade investeringar. Den enda faktorn där näringslivet totalt sett hade negativa förväntningar var personalstyrkans tillväxt.³⁰ Arbetsmarknaden tycks ha utvecklats

ÅSUB:s registerbaserade data på en svagare utveckling än väntat när det gäller omsättningens utveckling. Den korta finska konjunkturuppgången mattas nu av. Uppgången drevs av industrin och tycks inte ha fått något stort genomslag på Åland, med sin servicebaserade ekonomi. Det är möjligt att vi framöver därför inte heller kommer att se en lika stor tillväxtnedgång på Åland som vi väntar oss på fastlandet.

²⁹ Detaljerade branschvisa uppgifter för omsättningens och lönesummans tillväxt finns i ÅSUB:s databas.

³⁰ ÅSUB rapport 2019:3, Konjunkturläget våren 2019.

Prisökningen på Åland följer i regel utvecklingen för hela Finland. Hittills i år ligger den genomsnittliga inflationen på 1,0 procent på Åland. Både Ålands och Finlands inflation för 2019 väntas ligga på 1,0 procent.

BNP-tillväxten på Åland nådde 3,1 procent år 2015, för att sedan vara obefintlig under 2016, som är det senaste året som vi har slutgiltiga siffror för. Enligt våra preliminära beräkningar för 2017 fick vi då en viss ökning (0,7 procent), trots att den offentliga sektorn minskade i förhållande till året innan (*Tabell 1*).³¹ Därefter följde 2018 en minskning i det privata näringslivet, samtidigt som ökningen i den offentliga sektorn endast delvis kunde uppväga. ÅSUBs prognos säger att tillväxten i både det privata näringslivet och i den offentliga sektorn är svagt positiv i år (2019), vilket resulterar i en tillväxtprognos på 0,9 procent. Därmed har tillväxten reviderats uppåt i förhållande till vårens prognos med 0,4 procentenheter procentenhet.

ÅSUB bedömer att utsikterna för det privata näringslivet sammanvägt för det innevarande året är i nivå med läget i våras. Samtidigt som BNP-prognosen har reviderats upp något har omsättningssiffrorna utvecklats svagare än väntat.

Befolkningsutvecklingen

ÅSUB:s grova bedömning utgående från preliminära uppgifter säger att vi i år får en befolkningsökning motsvarande 160–190 personer, vilket skulle vara något under genomsnittet för perioden efter år 2000.

Angående flyttningsrörelsen vet vi i alla fall att nettot (150 personer) för de två första kvartalen i år (2019) var i nivå med medeltalet för 2000-talet, men klart lägre än de tre senaste årens höga nettoinflyttning, som i genomsnitt legat på 208 personer under årens första halva.

Sysselsättningen

I vårens enkät såg arbetsgivarna dystert på den åländska arbetsmarknaden.³² Den sysselsatta arbetskraftens volym förväntades minska med 44 årsverken, eller 0,4 procent. Ett fortsatt högt antal pensioneringar tillsammans med varierande tillväxtförväntningar inom näringslivet höll rekryteringsförväntningarna uppe trots minskningen i volym. Fjolårets försiktiga optimism inom näringslivet hade dämpats ytterligare och vi såg i våras mer återhållsamma förväntningar på det kommande året i de flesta branscher.

Det *relativa arbetslöshetstalet* har parkerat i spannet 3–4 procent. Sedan ingången av 2016 har arbetslösheten rört sig upp och ner inom dessa ramar, utan någon tydlig trend i någondera riktningen. Arbetslösheten ser ut att fortsätta att ligga kvar ungefär i mitten av spannet i år – uppskattningsvis 3,4 procent på årsbasis.

³¹ För att beräkna den reella årliga värdeökningen av BNP används Ålands KPI som deflator. Detta år kommer inflationen på Åland att vara betydligt högre än Finlands (prognosticerade 1,7 respektive 0,8 procent).

³² [ÅSUB Rapport 2019:5 Arbetsmarknadsbarometern \(2019\)](#).

Den privata konsumtionen

Om Åland följer det allmänna finländska mönstret har förtroendet för den egna ekonomin utvecklats svagt under året. Lönesumman ser dock ut att ha en god tillväxt och räntelägets extremt låga nivåer gynnar den privata konsumtionen. Den åländska konsumtionen kommer även att på samma sätt som den finska få en skjuts nästa år då den tillfälliga minskningen av semesterpenning inom den offentliga sektorn avslutas.

Ifall arbetsmarknaden fortsätter att hållas intakt och den positiva prognostiserade nettoinflyttningen realiserar bör inkomster och konsumtion öka något under året.

Skuldsättningsgraden på Åland ligger över Finlands total och har ökat klart snabbare på Åland än på fastlandet under åren sedan finanskrisen 2008. De fortsatt låga räntorna är därför särskilt viktiga för de åländska hushållens konsumtionsutrymme. Tack vare ränteläget är räntekostnaderna bara en tredjedel av vad de var 2008, trots att skulderna ökat med drygt 50 procent.³³

Inom banksektorn anses de låga räntorna tillsammans med den fortsatt starka arbetsmarknaden fortsatt upprätthålla kreditkvaliteten för de åländska hushållen.³⁴

Hur ser då utsikterna för den offentliga sektorns ekonomi i stort ut?

Den offentliga sektorn

Enligt preliminära uppgifter från skatteförvaltningen kommer

kommunalskatterna på förvärvsinkomster att öka med 1,4 procent för de åländska kommunerna år 2018. För hela Finland förväntas en ökning på 2,4 procent. Förvärvsskatteintäkterna har ökat trots att de genomsnittliga skattesatserna sjunkit något både på Åland och fastlandet. Att skatteintäktsökningen var mindre på Åland beror delvis på att skattesatserna har sjunkit mera på Åland än vad de gjort på fastlandet. ÅSUB:s prognos för innevarande år är att de åländska kommunernas debiterade förvärvsskatter sjunker något.

Utifrån preliminära uppgifter för 2018 väntas samfundsskatterna öka med 6,5 procent för de åländska kommunerna, vilket kan jämföras med en ökning på cirka 10 procent för alla Finlands kommuner sammantaget. Prognostisering av samfundsskatterna utifrån företagets driftöverskott samt hittills redovisade belopp är svårt, men de idag tillgängliga siffrorna pekar på att samfundsskatterna kommer att vara ganska oförändrade 2019.

För år 2018 fastställde Ålandsdelegationen klumpsumman till knappt 247 miljoner euro. Detta skulle innebära en höjning på cirka 6,9 procent från år 2017. Enligt uppgifter från det senaste tilläggsbudgetförslaget för staten 2019 förväntas klumpsumman bli cirka 241 miljoner euro, vilket då skulle innebära en minskning på 2,4 procent eller cirka sex miljoner euro.

Utifrån statsbudgetpropositionen för 2020 väntas klumpsumman nästa år öka med cirka 3,8 procent och då utgöra 250 miljoner euro.

Skattegottgörelsen till landskapet, den så kallade flitpengen, blir aktuell då de i landskapet debiterade inkomstskatterna överstiger 0,5 procent av

³³ Statistikcentralen, Statistik över skuldsättning.

³⁴ Andelsbanken för Åland, Ekonomiska översikt 1.1.–30.6.2019. Nya Åland 26 augusti 2019.

motsvarande skatt för hela Finland. År 2016 uppgick flitpengen till 15,2 miljoner euro, vilket motsvarar en genomsnittlig nivå.

Flitpengen upplevde en avsevärd minskning 2017, som är det senaste år som flitpengen fastställts för, och uppgick då till cirka 11,75 miljoner euro. Enligt ÅSUB:s prognoser väntas flitpengen sjunka med cirka tre och en halv miljon euro 2018 då de fastländska skatteintäkterna ser ut att utvecklas starkare än de åländska. I dagsläget väntas sedan inga större förändringar för 2019.

För skattegottgörelsen är systematiken sådan att 2018 års belopp tas upp i 2020 års budget. För 2018 beräknas summan av klumpsumman och flitpengen vara 262,2 miljoner euro. I år beräknas summan av de två minska till 252,7 miljoner euro och 2020 förväntas summan öka till cirka 258,3 miljoner euro.

Utvecklingen i det privata näringslivets branscher

Den allmänna internationella sjöfartskonjunkturens relevans för åländsk shipping gäller i första hand torrlast- och tankerverksamheten. Färjerederierna verkar under specifika villkor för just deras segment. Gemensamt för alla segment är förstas förändringar i bunkerkostnaderna.

Den åländska sjöfarten borde i princip drabbas av Finlands och Sveriges försämrade ekonomiska tillstånd. Emellertid framstår i praktiken andra, för de olika segmenten specifika krafter, som starkare faktorer än den allmänna ekonomiska konjunkturen.

Sjöfartsstödet klarade sig utan några nedskärningar i den finska regeringens budgetproposition för 2020. Detta är en lättnad efter att stödet stundtals har nämnts i debatten kring eventuella nedskärningar i företagsstöden. Stödets bevarande är av avgörande betydelse för den åländska rederinärningen, samt den åländska ekonomin i stort.³⁵

De åländska rederierna inom den åländska såväl passagerar- som tankersjöfarten är finansiellt stabila, vilket minskar den ekonomiska risken när man nu satsat på nybyggen.³⁶

För sjöfartsbranschen väntas på kort sikt en obefintlig omsättningstillväxt i reella tal samt vissa lönsamhetsutmaningar för sjöfartsbranschen; prispress och ofördelaktiga valutakurser tränger passagerarrederierna samtidigt som tankerverksamhetens internationella villkor ser tuffa ut. Passagerarrederierna uppvisar dock framtidstro och både politiska beslut och passagerarsiffror har varit positiva för branschen sedan våren.

Rutten Helsingfors-Tallinn är den enda där rederierna ser stabilt växande passagerartal. De åländska passagerarrederierna för där en hård kamp mot varandra och mot deras estniska konkurrent. I våras annonserade det estniska rederiet byggandet av ett helt nytt passagerarfartyg till rutten, samtidigt som det ena åländska rederiet lanserade ett nytt kombinerat last- och passagerarfartyg. Prispressen ser därför ut att fortsätta, eller t.o.m. tillta, under överskådlig framtid och därmed

³⁵ Ålandstidningen (2019), diverse upplagor.

³⁶ Ålands Sjöfart, diverse upplagor, Sjöfartstidningen, diverse upplagor.

fortsätta att tänja på rederiernas lönsamhet under tiden som de positionerar sig inför framtiden.

Den svaga kronan påverkar passagerarrederierna negativt. Den förstärkning som ännu i våras förutspåddes har inte visat sig, istället har vi sett en fortsatt försvagning av kronan under sommarmånaderna. I dagsläget väntas kronkursen ligga kvar i spannet 10,50–11,00 SEK/EUR under det kommande året.

Bunkerpriserna har klättrat uppåt under året efter en kraftig nedgång i slutet av 2018. Framöver väntas dock bunkern ligga kvar kring dagens nivå, vilket skulle ge rederierna ett visst andrum i allmänt tuffa förutsättningar. Det för bunker avgörande oljepriset ligger idag på en nivå som är lägre än tioårsmedeltalet. De nyligen inträffade attackerna mot den saudiska oljeproduktionen påminner dock om det spända läget, där ytterligare eskalering riskerar att höja prisbilden.

Positiva nyheter för rederierna saknas inte. Sänkningen av den estniska alkoholskatten har inneburit ökad omsättning och passagerartal på finska viken. Klimatdebatten och det växande intresset för närresor har lyfts fram från branschhåll som en möjlighet för rederierna.³⁷ Utöver detta var det orörda sjöfartsstödet i den finska budgetpropositionen en viktig nyhet för rederierna.

En fortsatt stark dollar framöver skulle missgynna passagerarrederierna som har större delen av inkomsterna i euro men betalar sin bunker i USD. Däremot är nettoeffekten av en stark dollar positiv för den åländska

tankerverksamheten eftersom man har merparten av sina intäkter i USD.

Den ledande internationella indikatorn för tankertrafik (Worldscale) har under hela året visat en nedåtgående trend för frakter på Nordsjö- och Östersjöhamnar. Hittills ligger årets indikatornivå under motsvarande period under det svåra verksamhetsåret april 2017-mars 2018. Då vi dessutom idag har ett högre oljepris men en dollar på liknande nivå som 2017/2018 ser förutsättningarna för innevarande år tuffa ut. Det åländska tankerredieriet möter dock det tuffa marknadsläget med ett nyss genomfört nybyggnationsprogram, finansierat med egna medel.

Det största åländska torrlastredieriet har lyckats hålla hela sitt tonnage i arbete. Ett av fartygen har långtidskontrakt med en finländsk papperstillverkare fram till december 2020 medan ett annat i somras fick ett förlängt kontrakt fram till december 2021. Övriga fartyg börjar närma sig slutet av sina kontrakt, som samtliga sträcker sig fram till årets slut. Ytterligare kontrakteringar under hösten blir därför avgörande för den omedelbara framtidens lönsamhet.

Från den andra stora aktören inom torrlastsegmentet anas en viss optimism. Under våren förlängdes kontrakten för rederiets två lastfartyg och utöver detta återköpte man ett tidigare sålt fartyg. Det nygamla fartyget återköptes sedan man fått till ett befракtningsavtal fram till utgången av 2021. Till dessa affärer tillkommer det tidigare nämnda kombinerade frakt- och passagerarfartyget som satts i trafik på finska viken, som även det tillhör samma rederikoncern.

³⁷ Ålands Sjöfart, diverse upplagor,

Omsättningstillväxten inom *transportbranschen* totalt återspeglar nergången inom sjöfarten. Årsgenomsnittet var 1,2 procent för perioden 2009–2018, strax under den genomsnittliga årliga inflationen, vilket innebär att branschen i reella priser hade nolltillväxt. I år väntar vi oss att den nominella tillväxten blir 0,6 procent, vilket skulle innebära en minskning i reella priser. De positiva passagerar- och fraktsiffror som sedan sommaren inkommit kan dock komma att öka omsättningstillväxten.

Tillväxten av den samlade lönesumman i branschen har i ett tioårsperspektiv varit ännu svagare än omsättningsdito. De två senaste åren har lönesumman tillskillnad från omsättningen vuxit. I år väntar vi oss en ökning med 4,4 procent.

Denna svaga utveckling för branschens omsättning ser ut att vara i linje med vad branschföretagen bedömde i våras. Baserat på registeruppgifter för lönesumman tycks vårens mycket negativa förväntningar på personalstyrkans däremot inte realiserats.³⁸

Hotell- och restaurangbranschen hade ifjol en omsättningstillväxt på 2,6 procent, vilket var något under långtidsmedelvärdet åren 2009–2018, men bättre än näringslivet i stort. Trots den hyffsade tillväxten var fjolåret ett svagt år vad gäller övernattningar, något som ser ut att ändra i år (2019). I likhet med det ökande antalet resande som rederier rapporterat under sommarmånaderna så har hotellövernattningarna ökat med 4,8 procent under sommarmånaderna jämfört med de svaga siffror som registrerades den heta sommaren 2018.

Under årets första åtta månader har hotellen haft 169 400 övernattningar, vilket jämfört med samma period 2018 innebär en ökning om drygt två procent.³⁹ Denna ökning överensstämmer med de omsättnings- och lönesiffror för branschen som vi hittills fått in. Branschens samlade omsättning ser enligt dessa preliminära uppgifter ut att öka med 2,1 procent i år jämfört med fjolåret. Lönesummans tillväxttrend förväntas bli 2,8 procent.

Jämfört med det allmänna läget så ser *hotell- och restaurangbranschen* ut att även i år ha ett nöjaktigt år. Tillväxten av lönesumma och omsättning blir visserligen lägre än tioårsmedelvärdet, men ändå bättre än de allmänna tillväxtsiffrorna i ekonomin.

Förändringar i omsättningstillväxten i den åländska *handelsbranschen* beror till stor del på hur internethandeln och priset på drivmedel utvecklas. Den brokiga sammansättningen av handelssegment väntas totalt sätt få en omsättningsminskning med 7,3 procent under 2019. Även 2018 minskade omsättningen, då med 2,4 procent.

Partihandeln med fisk väntas få en minskande omsättning samtidigt som den åländska verksamheten kopplad till internethandel utgör en allt mindre del av handeln i takt med att de skatteundantag som varit dess verksamhetsförutsättning försvinner.

Registeruppgifterna för lönesumman i handelsbranschen visade på en avsevärd ökning i fjol (2018). Lönesumman väntas dock falla tillbaka i år, med en prognostiserad minskning med 0,6 procent.

³⁸ [ÅSUB Rapport 2019:3, Konjunkturläget våren 2019, s. 41.](#)

³⁹ [ÅSUB Statistikmeddelande. Turism 2019:8.](#)

Den svaga kronan tynger *den åländska banksektorn* via dess svenska verksamhet. Dessutom har en förflyttning mot säkrare låntagare inneburit lägre intäkter. Sammantaget har därför räntenettet försvagats hittills i år. Provisionsnettot fortsätter emellertid att öka och utgör en allt större del av bankernas intäkter.

Bankernas sammanvägda rörelseresultat för 2019 ser ut att kunna bli ungefär i nivå med fjolåret. Det osäkra börsläget och de sjunkande räntorna innebär dock en stor osäkerhet i bankernas resultatprognoser.⁴⁰

Marknaden för den internationellt inriktade delen av *försäkringsverksamheten* hade en försiktig global tillväxt under 2018, vilket i och med det försämrade läget för världshandeln inte är betryggande för branschorganisationen International Union of Marine Insurance (IUMI).⁴¹

Det för den åländska försäkringsbranschen viktiga kaskoförsäkringssegmentet har de senaste åren varit pressat av överkapacitet, minskande fartygsvärden och minskad aktivitet. En kombination av låga premier och ett stort antal skador har tänt på lönsamheten. Under 2019 väntas dock ökande premienivåer förbättra läget något.⁴²

⁴⁰ Andelsbanken för Åland, Ekonomiska översikt 1.1.–30.6.2019. Nya Åland 26 augusti 2019; Ålandsbanken Halvårsrapport för perioden januari–juni 2019.

⁴¹ IUMI (2019a) "[Global marine insurance premiums rise by 1%, but future market development remains uncertain, says IUMI](#)", pressmeddelande 16 september 2019.

⁴² IUMI (2019b) "[Global Marine Insurance Report 2019](#)" bildpresentation från IUMIs årliga

De genomsnittliga skadekostnaderna som rapporterats till nordiska marinförsäkrare låg under första halvan av året kvar på en låg nivå, likt de tre senaste åren.⁴³ Det är främst enskilda större skador som drar upp kostnaderna. I och med att den åländska marinförsäkringsverksamheten är inriktad på relativt sett mindre tonnage påverkas man förmodligen inte av de allra största skadorna.

Branschen *företagstjänster* omfattar många olika verksamheter, såväl mindre hemmamarknads- som några större exportinriktade företag inom bland annat IT. Branschens omsättning visade en stark tillväxt 2015–2017. År 2018 skedde sedan en tillbakagång då omsättningen minskade med drygt tre procent. Enligt ÅSUBs preliminära registeruppgifter kommer vi även i år se en tillbakagång i liknande storleksklass.

Trots den svaga omsättningsutvecklingen 2018 var branschens förväntningar fortfarande positiva i vårens konjunkturbarometer. Enligt ÅSUBs registeruppgifter ser dessa förväntningar emellertid inte ut att infrias. Däremot ser vårens expansionsplaner på personalsidan ut att ha förverkligats baserat på lönesummans tillväxt.

Lönesumman för branschen företagstjänster har fortsatt att växa trots den senaste tidens omsättningsminskning. Lönesummans tillväxt för innevarande år väntas ligga i nivå med tioårsmedelvärdet för branschen, som är drygt tre procent.

konferens, september 2019.

⁴³ Cefor (2019) [Hull trends 2019](#).

Branschen *personliga tjänster* består till övervägande delen av småföretagare inom tvätteri, privat hälso- och sjukvårdsverksamhet osv. Här ingår även en del av spelverksamheten som en tungt vägande komponent.

En stor vägd majoritet av branschföretagen trodde i början av året på en positiv tillväxt av omsättningen. Det stämmer väl in med våra registeruppgifter. Vi får enligt prognosen en omsättningstillväxt på cirka tolv procent, vilket är en ytterligare ökning från fjolårets redan höga nio procent.

Den sammanlagda lönesummans tillväxt i branschen har legat på över sex procent under tioårsperioden 2009-2018. I år ser dock lönesumman ut att minska för första gången i vårt registermaterial som sträcker sig fr.o.m. 2002. Det landskapsägda spelbolaget är dominerande i branschen och bolagets pågående omstruktureringar ger utslag på branschens lönesumma. Även framöver väntas minskningar, då det landbaserade casinot stänger vid årsskiftet.

Omsättningen inom *byggsektorn* har de senaste åren varit mycket ojämn och påverkats kraftigt av ett antal större projekts aktuella faser. Under fjolåret ökade omsättningen med 2,2 procent och vår prognos för innevarande år visar på en ökning med 5,1 procent.

Enligt preliminära siffror från Statistikcentralen har mängden⁴⁴ beviljade bygglov på Åland minskat under den senare delen av 2018 och det första halvåret i år. Siffrorna för påbörjade byggnadsprojekt tycks dock än så länge hållas uppe.

Tillväxten av branschens samlade lönesumma har varit betydligt jämnare än omsättningstillväxten, men tillväxttakten har avtagit under de senaste åren. Tillväxten var under 2017 3,0 procent, följt av 2,0 procent under 2018. Vår bedömning utifrån registerdata är att lönesummans tillväxt hamnar kring 1,5 procent i löpande priser detta år.

Branschen *övrig industri* består till stor del av företag som tillverkar plastprodukter; både *high-tech*-företag som fungerar som underleverantörer till den internationella medicinska industrin och tillverkare av plastleksaker.

Den delen av branschen som är smalt nischad mot en internationell, utomnordisk marknad visar än så länge inga tecken på att ha påverkats allvarligt av den ökande osäkerheten i världshandeln. En fortsatt eskalering av handelskonflikterna utgör dock fortsättningsvis en risk framöver.

Sedan 2010 har omsättningen för hela branschen *övrig industri* ökat med i medeltal cirka fyra procent per år. Tillväxten har dock varierat mellan åren. År 2017 steg omsättningen men 4,7 procent, vilket efterföljdes av en minskning med 0,7 procent ifjol. Enligt vår prognos väntas årets tillväxt landa på 3,1 procent.

Tillväxten av branschens samlade lönesumma har till skillnad från omsättningen legat relativt stabilt under de senaste åren. Den senaste femårsperioden har lönesummans tillväxt legat omkring två procent årligen. Förra året (2018) låg tillväxten på 2,1 procent och i år beräknas den växa nominellt med 1,9 procent.

⁴⁴ Mätt i projektens sammanlagda kubikvolym.

Den åländska *livsmedelsindustrin* domineras av ett fåtal större företag. Det enskilt största är snackstillverkningen, som förutom lokala råvaror även utnyttjar ett bredare internationellt nät av underleverantörer. Efter nedläggningsshotet mot snacksfabriken 2016 uppger man nu att utvecklingen går i rätt riktning.⁴⁵

För den delen av livsmedelsindustrin som är mer intimt kopplat till det åländska lantbruket var 2018 ett tufft år. Den förra sommarens torka lade ytterligare börda på den redan hårt pressade lönsamheten. Även med ett vädermässigt bättre 2019 återstår strukturella problem som den lokala kostnadsbilden och den internationella prisbilden.

Enligt registerdata väntas omsättningen för livsmedelsindustrin stiga med cirka nio procent⁴⁶, vilket skulle innebära en ökning från 2,2 procent året innan.

Efter två år av krympande lönesumma 2016–2017 steg lönesumman med 4,1 procent 2018. Innevarande år ser summan dock ut att vara i det närmsta oförändrad i nominella tal.

För *primärnäringarnas* del kan det konstateras att årets skörd på de flesta håll väntas bli god, även om det nyligen väcktes några frågetecken kring regnets påverkan på potatisskörden. Fjolårets (2018) skördar drabbades hårt av den extrema torkan under sommaren. En rejäl förbättring på årsbasis är därför att vänta från branschen.

I ÅSUB:s moms- och löneregister ingår endast den del av primärnäringarna som bedrivs i bolagsform och är momsbelagd, främst äppel- och fiskodling. Lönesummans och omsättningens tillväxt inom dessa sektorer ser ut att vara över tio procent. Branschen har haft lika starka tillväxtnivåer även tidigare år och de härrör i första hand från fiskodlingssegmentet.

Sammanfattande bedömning

ÅSUB bedömer att utsikterna för det privata näringslivet sammanvägt för det innevarande året är i nivå med läget i våras. BNP-prognosen har reviderats upp något, men samtidigt har omsättningen utvecklats svagare än vad prognoserna tydde på i våras. Utgående från registeruppgifter för lönesumman samt arbetslöshetsstatistik ser arbetsmarknaden ut att utvecklas bättre än vad som väntades i våras.

Den korta perioden av goda tillväxtsiffror i Finland ser ut att vara över då den globala och europeiska ekonomin nu börjar bromsa in.

Den finska konjunkturuppgången drevs till stor del av industrin och tycks inte ha fått något stort genomslag på Åland, med sin servicebaserade ekonomi. Det är möjligt att vi framöver därför inte heller kommer att se en lika stor tillväxtnedgång på Åland som vi väntar oss på fastlandet.

ÅSUBs prognos säger att tillväxten i både det privata näringslivet och i den offentliga sektorn är svagt positiv i år (2019), vilket resulterar i en tillväxtprognos för BNP på 0,9 procent.

⁴⁵ Ålandstidningen (2019) 3 april 2019.

⁴⁶ Ungefär hälften av omsättningstillväxten 2019 beror dock på effekten av företagsfusioneringar utan reell effekt.

Referenser

- Befolkningsregistercentralen, Finland
- Cefor (2019) Hull trends 2019
- The Conference Board (The Consumer Confidence Survey)
- ECB (2019) ECB staff macroeconomic projections for the euro area - September 2019
- Economist Global Forecasting Service (2019) *Global Outlook Summary* – 19 september 2019.
- ETLA (2019) Suhdanne 2019:2
- European Commission (2019) Business and Consumer Surveys
- International Union of Marine Insurance (2019a)
- International Union of Marine Insurance (2019b)
- Finansministeriet (2019), Ekonomisk översikt hösten 2019
- Finlands bank (www.suomenpankki.fi)
- Konjunkturinstitutet (2019) Uppdatering av konjunkturbilden - Augusti 2019
- Nordea (2019) Economic Outlook, september 2019
- Nya Åland, diverse upplagor
- OECD (2019), OECD.Stat (databas)
- Rederi Ab Eckerö, årsredovisningar och övriga finansiella rapporter, diverse årgångar
- Rederi Ab Hildegaard, årsredovisningar, diverse årgångar
- SEB (2019) Nordic Outlook, September 2019
- SCB (2019) SCB-indikatorer, augusti 2019
- SCB (2019) SCB-indikatorer, september 2019
- Sjöfartstidningen, diverse upplagor
- Statistikcentralen, Konjunkturindikator för produktionen
- Statistikcentralen, Statistik över skuldsättning
- Sveriges riksbank (2018) Penningpolitisk rapport, september 2019.
- Tidningen Åland, diverse upplagor
- US Energy Information Administration (www.eia.gov)
- Viking Line, årsredovisningar och övriga finansiella rapporter, diverse årgångar
- YLE nyhetsrapportering, www.yle.fi
- Ålandsbanken APB, Halvårsrapport januari-juni 2019
- Ålands Sjöfart, diverse upplagor
- Ångfartygs AB Alfa, årsredovisningar, diverse årgångar
- ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser) (www.asub.ax)
- ÅSUB, Lönesummeindex för det privata näringslivet
- ÅSUB, Omsättningsindex för det privata näringslivet
- ÅSUB Rapport 2019:5, Arbetsmarknadsbarometern 2019
- ÅSUB Rapport 2019:3, Konjunkturläget våren 2019
- ÅSUB Statistikmeddelande. Turism 2019:8